

ситуаціях. Установлено, що основним психологічним механізмом, посредством якого здійснюється боротьба мотивів, є узгодження їх цілей і інтересів. Частіше це проявляється в тих ситуаціях, де протиріччя виникає між керівником і підлеглим.

Доказано, що основною закономірністю емоційного взаємодіяння командирів в проблемній міжособистісній ситуації є посилення регулятивної ролі емоцій і переживань в діях офіцерів.

Розглянуті стратегії поведінки військових керівників в проблемних ситуаціях, які можуть реалізовуватися через різні тактики.

Ключові слова: міжособистісне взаємодіяння, військовий університет, тактика, стратегія, керівник, підлеглий.

УДК 378

*Гура Т. В., Кравцова Н. В.,
Конкін В. М. м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У СТУДЕНТІВ МАЙБУТНІХ ЛІДЕРІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ: САМОПІЗНАВАЛЬНИЙ ТА САМОРОЗВИВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Формування духовності у студентів-майбутніх лідерів машинобудівного профілю було актуальним завжди, але сьогодні

ця актуальність набула особливого характеру. На підтвердження цього можна навести слова колишнього президента США Т. Ф. Рузвельта: «Дати освіту й не прищепити моральних принципів – значить виховати ще одну загрозу суспільству» [2].

Те, як людина ставиться до довкілля, до людей, до самої себе, як вона сприймає своє місце в житті суспільства, яка її участь у справах – це ті риси, що повинні складати моральну характеристику майбутнього машинобудівника, тому що саме в цих рисах безпосередньо відбивається світогляд, моральні переконання лідера, її погляди та спрямованість.

Аналіз сучасного стану формування духовних основ особистості майбутнього лідера машинобудівного профілю з погляду завдань всебічного гармонійного розвитку особистості дає підстави стверджувати, що ми далекі від цього ідеалу. Загалом переважна більшість громадян володіє значним обсягом знань, але рівень морально-духовної вихованості не може не викликати тривоги за майбутнє суспільства. Філософ стародавньої Греції Платон застерігав: «Освічена, але погано вихована людина страшніша за будь-якого звіра». У біблійній мудрості зустрічаємо, на перший погляд, дещо дивний постулат: «Примножуючи пізнання – ми примножуємо скорботу». На початку ХХ ст. російський учений-хімік Д. І. Менделєєв небезпідставно застерігав: «Знання без виховання – це меч в руках божевільного». Протиріччя між великим обсягом знань, новітніми інформаційними

технологіями і порівняно низьким рівнем морально-духовного стану людей відчутно загострилися в другій половині ХХ ст. Далекоглядні вчені усього світу висловлюють з цього приводу небезпідставну тривогу за майбутнє людства [3].

Серед них – Б. Франклін (1706–1790 рр.), який багато зробив для розквіту Америки. Життя видатного політика, одного з найбільш шанованих діячів та засновників США, ймовірно, найкращий історичний приклад людини, яка зробила себе сама. Він зміг перетворити себе настільки, що став успішним бізнесменом, дипломатом, відомим винахідником і громадянином світу [1, с. 141].

Досліджуючи питання на прикладі видатних історичних постатей нами з'ясовано, що для формування духовності особистості-лідера з широким світоглядом та духовними цінностями, необхідно сформувати у студента технічного університету машинобудівного профілю бажання і здатність до постійного самовдосконалення та навчання протягом усього життя. Доречно зазначити, що одним із дієвих методів формування духовності майбутніх лідерів технічного закладу вищої освіти є вивчення життєвих історій видатних особистостей. Сучасне українське суспільство характеризується високим рівнем динамізму та широким спектром змін. Для запровадження цих зміни потрібні молоді лідери, які мають сформувати відповідні команди та розробити нові ефективні програми модернізації суспільства. Такі

лідери з відповідною підготовкою в Україні є, головне – дати їм можливість здійснювати такі зміни. Важливо розуміти, що справжній лідер, незалежно від професії, має використовувати владу, яку він отримав, для служіння людям.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що на перший план формування особистості виходять два аспекти проблеми: основні компоненти особистості та їх розвиток. Проблема особистісно-професійного розвитку у період навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) широко подається у працях психологів і педагогів Б. Г. Ананьєва, А. А. Бодальова, І. Д. Беха, Р. С. Гуревича, Е. Ф. Зеєр, А. І. Климова, Е. Є. Коваленко, Н. В. Кузьминої, В. М. Кулікової, М. І. Лазарева, В. І. Лозової, В. Є. Михайличенко, О. С. Пономарьова, О. Г. Романовського, Ю. Г. Фокіна та ін.

Формування духовності студентів технічних ЗВО безпосередньо залежить від тих смислів і цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності. Науковці підкреслюють, що завдання навчальної і професійної діяльності мають бути не тільки зрозумілими, а й внутрішньо прийнятими. Відомий вітчизняний психолог, академік І. Д. Бех зауважує, що надзвичайно важливим на ранніх етапах професійного становлення є осмислення студентом свого ціннісного простору, вміння побачити його зв'язок із цілями та завданнями обраної професії, а також залучення у спеціально організовану роботу з розвитку своїх смислових орієнтирів [4,

с. 111]. І. Д. Бех наголошує, що прагнення людини реалізувати себе через свою професію є однією з основних культурних цінностей. Залучення студентів до проектування своєї освіти може, з одного боку, зміцнювати професійну налаштованість, а з іншого – бути зразком для побудови життєвої і професійної стратегії [5, с. 112].

Для отримання особистісного сенсу майбутньої діяльності надзвичайно важливо, щоб освіта та виховання студентів переростало у процес самопізнання і саморозвитку, обумовлений чітким усвідомленням самого себе і своєї життєвої програми. У процесі професійного навчання виокремлюється завдання активізації прагнення до самопізнання. Усвідомлення своїх якостей, здібностей, можливостей розвитку сприяє змістовному насиченню навчальної діяльності і збагаченню смислових зв'язків. Через самопізнання студент починає орієнтуватися у ціннісно-смислового змісті своєї свідомості. Наявність і усвідомлення значущої цілі, ідеї, смислу, тобто змістовного компонента професійної спрямованості – важлива умова особистісного розвитку студента-лідера машинобудівного профілю.

Процес підготовки фахівців в технічному університеті обов'язково припускає оволодіння духовними цінностями, які надалі осмислюються і стають життєвими принципами. Їх роль і місце в професійному й особистісному розвитку фахівця є вельми значними. Саме цінності лежать в основі ухвалення рішення, тобто визначають прийняття тих або інших дій в межах даної професії.

Ступінь їх сформованості є передумовою життєвої позиції, установок особистості. Цінності визначають вибірковість людської поведінки. Висновок про їх вирішальну роль у саморегуляції поведінки особистості підтверджений соціологічними дослідженнями, проведеними під керівництвом В. Ядова [5].

Суттєву роль ціннісно-сислової сфери студента у процесі формування його професіоналізму відзначає академік І. Д. Бех. Автор пропонує програму формування у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, яка містить у собі такі блоки, як знайомство з майбутньою професійною діяльністю і створення узагальненого уявлення про неї; формування реального уявлення про професіоналізм в обраній галузі; формування ціннісних уявлень; створення образу Я-професіонал. Також автор приділяє велику увагу поступальній ході образу Я-теперішнього у напрямку до образу Я-майбутній.

Провідна ідея сучасної освіти виражена у спробі пов'язати результуючу складову освіти із запланованими змінами розвитку особистості. Так, у реальній практиці актуалізувався компетентнісний підхід, у рамках якого висловлюється ідея про те, що той, хто навчається, повинен не взагалі отримувати освіту, а досягти певного рівня компетентності у способах життєдіяльності у людському суспільстві. Організаційна і змістовна сторони освіти мають бути логічно вибудованими щодо самостійного вирішення проблем і засвоєнні соціального досвіду у цій сфері. Таким чином,

основним результатом освіти є підготовленість студентів до самостійного вирішення проблем у різноманітних сферах діяльності.

Сучасні педагогічні технології є гуманістичними за своєю філософською і психологічною сутністю, глибоко моральними, вони забезпечують розвиток активності, самостійності студентів, лідерських якостей, вміння спілкуватися під час вирішення проблем, бути доброзичливими, надавати допомогу іншим. У теорії і практиці вищої школи вже накопичений досвід їх виконання, представлений у роботах О. М. Олексюк, Л. А. Сподін, О. І. Гури, Т. А. Колденкової, В. І. Свистун та ін.

Професійний розвиток є невід'ємним від особистісного. Основою їх цілісності є внутрішнє середовище особистості, її активність, потреба в самореалізації. Тому об'єктом формування духовності особистості студента машинобудівного профілю повинні бути інтегральні характеристики особистості: спрямованість, компетентність, емоційна і поведінкова гнучкість, комунікативність. Кожна з них є певним поєднанням або комбінацією значущих особистісних якостей, істотних для успішного розвитку духовності особистості.

Перед системою вищої технічної освіти стоїть завдання: розкрити і сформувати особистісний та лідерський потенціал студентів-майбутніх машинобудівників, розвинути їхні здібності до професійної діяльності у виробничих та соціальних умовах, що

передують. Тому у процесі вузівської підготовки необхідно створювати умови для формування духовності за рахунок саморозкриття особистісного та лідерського потенціалу студента машинобудівного профілю, а також для його формування та реалізації.

Вивчення цієї проблеми відбувається на підґрунті таких позицій: мотиваційний підхід, ґрунтований на мотивах діяльності (В. Г. Асєєв, Т. С. Тарасов, Л. А. Джидар'ян та інші); аксеологічний підхід, який розглядає потенціал як сукупність моральних, естетичних, інтелектуальних цінностей (Т. О. Готарьов, С. Б. Каверін, Н. О. Ковальова, Д. Б. Богоявленська та інші); акмеологічний підхід, де потенціал розглядається, як психологічне явище, що являє собою процес безперервного самовдосконалення та прагнення досягти вершини особистісного та професійного розвитку (Б. Г. Ананьєв, І. Д. Бех, О. О. Бодальов, Н. В. Кузьміна, В. М. Марков, Ю. В. Синягін та інші); творчий підхід або реалізація творчих можливостей та здібностей (І. М. Семенов, О. І. Клепіков, І. Т. Кучерявий, О. К. Чаплигін та інші).

Льїн Е.П. наголошує на тому, що методи навчання: а) стимулюють пізнавальну активність, збуджують інтерес; б) сприяють встановленню в групі атмосфери колективного пошуку, піднесення, напруги, участі, позитивних емоцій; в) дають змогу викладачеві «повертати навчальний матеріал перед поглядом різними його сторонами, підсилюючи їх стимулюючий вплив на

пізнавальну потребу» [6, с. 61].

Особливо важливі ці принципи в організації освітнього процесу у вищій технічній школі, тому формування духовності майбутнього фахівця-лідера машинобудівного профілю як особистості є необхідною умовою становлення його як професіонала. Дійсно, розвиток молодшої людини у ТЗВО як особистості і суб'єкта діяльності обов'язково повинен включати розвиток: інтелекту, емоційної сфери, стійкості до стресів, впевненості у собі та сприйняття себе, позитивного ставлення до світу та інших людей, мотивації самоактуалізації. Розвитку духовності у майбутніх лідерів машинобудівного профілю у процесі навчання в ТЗВО може сприяти розвиток у них таких особистісних якостей, як вольові якості, рефлексія, усвідомлення своїх цілей і можливостей, освоєння навичок самопізнання і саморегуляції, самостійність.

Успішне навчання у ТЗВО зміцнює віру молодшої людини у свої власні сили і можливості, породжує надію на повноцінне у професійно-творчому плані цікаве життя і діяльність. Чим вищий рівень розвитку особистості як лідера, тим більш складним і розвиненим лідерським потенціалом вона характеризується. Недостатня успішність у навчальній діяльності також ускладнює адекватну реалізацію особистісного та лідерського потенціалу, тому що переживання, пов'язані з цим, відволікають людину від конструктивної діяльності, не сприяють росту впевненості у собі і

позитивній самооцінці.

Кожен з активних методів навчання має власну силу, яка збуджує внутрішню активність студента. Це складна і цікава проблема дидактики, яка чекає на своє дослідження на сучасній методологічній основі. Так, звертання до рефлексії викликає пробудження інтуїції, відповідного зрушення свідомості людини. Тільки у рефлексії як внутрішньому стані самоосмислення себе у реальності, може виховуватися й укріплюватися активність як глибинний стан свідомості і якість особистості, як спосіб самоорганізації людини, його самореалізації, а, в цілому, і формуватися її духовність.

Потреба в самореалізації виступає як основа особистісного потенціалу студента лише в тому випадку, коли вона стійко домінує в системі потреб, досить сильно проявляється, а її задоволення спрямоване на творчу, соціально-значиму діяльність. Велику роль при цьому відіграє процес професійного самовизначення. У зв'язку з цим цікавими є результати досліджень, які дозволяють Н. В. Бордовській та А. О. Реану виділити такі групи студентів: першу групу складають студенти, орієнтовані і на освіту як цінність, і на професію в процесі навчання у вищому закладі освіти (45 % респондентів); другу групу складають студенти, які орієнтовані на бізнес. Вони не виявляють інтересу до наукових пошуків як основи одержання професії і бачать в освіті інструмент і засіб для створення в майбутньому власної справи

(32 % респондентів); третю групу складають студенти, для яких проблема професійного самовизначення ще не вирішена (23 % респондентів) [30].

Мотиви самореалізації виникають на стадії практичного оволодіння професією. Тому про реалізацію особистісного та лідерського потенціалу в студентському віці на стадії навчання можна говорити лише умовно, тому що в цей період йде ще тільки накопичення професійного й особистісного потенціалу людини.

Одним з головних факторів, що гальмують формування духовності у майбутніх лідерів машинобудівного профілю, є недостатня здатність до пізнання і розуміння себе, своїх якостей, здібностей та інтересів. Мета навчання та виховання – допомогти майбутньому фахівцеві технічного профілю знайти місце в житті, побачити власну самоцінність як лідера, своє призначення, стимулювати прагнення до самовдосконалення. Необхідне також свідоме й емоційне захоплення вибраною професією, що приносить найвище задоволення і становить сенс і щастя життя; розуміння творчої природи професійної діяльності, що вимагає величезних нервово-психічних витрат, постійної роботи над собою.

Виходячи з результатів теоретичного аналізу цієї проблеми і результатів досліджень різних авторів, для успішної людини характерні:

1. Професійна зрілість. 2. Активна життєва позиція: щире бажання самореалізації; ціннісне самовизначення на трьох рівнях

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

(емотивний, когнітивний, діяльнісний); високий рівень мотивації досягнення успіху; наявність головної мети в житті і знання стратегії і тактики їх досягнення.

3. Високорозвинені уміння рефлексій: самопізнання, самооцінка, самоконтроль; самопрограмування на успіх, самовдосконалення; позитивна самооцінка і позитивне мислення; самопідкріплення шляхом самопереконання; відчуття оптимізму й упевненості в собі. 4. Самореалізація. При цьому результат оцінюється як успіх: самою особистістю (суб'єктивне переживання результату як значущої позитивної події); референтною групою (визнання успіху людьми, чия думка для суб'єкта значуща); об'єктивними даними показників успіху.

Важливу роль в формуванні духовності майбутнього лідера відіграє формування самосвідомості, яка є важливою складовою особистості. Її визначають як свідоме когнітивне сприйняття, оцінку індивідом самого себе, думки про себе. Самосвідомість належить цілісному суб'єкту і служить йому для організації його власної діяльності, його взаємовідносин. Лише завдяки самосвідомості ми розуміємо невідповідність властивостей нашої особистості соціально-моральним вимогам, які до нас висуваються; ми усвідомлюємо також невідповідність наших фізичних і психічних можливостей нашим прагненням.

Основними функціями самосвідомості вважаються самопізнання самого себе за допомогою усвідомлення образу свого

Я, розвиток і вдосконалення своєї особистості відповідно до соціально-моральних вимог суспільства, свідоме використання знань про механізми та закономірності психічної діяльності своєї особистості для найбільш успішного перетворення природи і суспільства. Самосвідомість людини формується у процесі її повсякденного спілкування з іншими людьми, крізь пізнання яких вона пізнає і усвідомлює краще саму себе. Це є усвідомленням нею своєї ідентичності, певної сталості, цілісності у різних ситуаціях. Свідомість, пізнаючи зовнішній світ, робить більш гнучкою, доцільною і продуктивною діяльність людини, у той час як самосвідомість, спрямована усередину фізичної і психічної суті людини, прагне підвищити ефективність і надійність людини як системи, яка діє у предметному світі.

Вдосконалення людини як системи, що самоорганізується і самопрограмується, можливе лише за однієї умови – обов'язкового розвитку самосвідомості. У процесі професійного навчання одним із важливих, але складних завдань є формування професійної свідомості студентів, що є підґрунтям для формування духовності студента-майбутнього лідера ТЗВО.

Внутрішній світ людини, її самосвідомість включає три тісно взаємопов'язані компоненти: самопізнання, самоконтроль, самовдосконалення. Самопізнання – одне з найскладніших і найважливіших завдань, оскільки воно зумовлює саморозвиток і самовдосконалення. Це спрямованість людини на пізнання своїх

фізичних, духовних можливостей і якостей, свого місця серед інших людей. Виділяють три його аспекти. По-перше, це аналіз результатів власної діяльності, своєї поведінки, спілкування і взаємовідносин з іншими людьми на основі існуючих норм. По-друге, це усвідомлення ставлення до себе інших людей. І, по-третє, самопізнання відбувається у самопостереженні своїх станів, думок, аналізі мотивів вчинків.

Самопізнання складається із самопостереження і самооцінки. Самопостереження також має два рівні. За допомогою першого, самопізнання відбувається зовні, людина з боку спостерігає за своєю практичною діяльністю, співвідносить її результати зі своїми цілями й установками, а також із суспільними інтересами і цілями. Друга - спрямування усередину, у своє Я. Тут самопостереження являє собою засіб пізнання людиною власної психіки, її індивідуальних особливостей, її готовності до вирішення завдань, що стоять перед нею. У психології це називають рефлексією. Рефлексія – це властивість відображати свої власні стани, відносини, переживання, що допомагає не тільки усвідомити, але за необхідності перебудувати їх, тобто управляти особистісними цінностями. Відрефлексувати – це означає пережити, пропустити через свій внутрішній світ, оцінити.

Самооцінці відводиться провідна роль у цілях дослідження проблем самосвідомості. З нею пов'язуються оцінні функції самопізнання, що вбирають у себе емоційно-ціннісне ставлення

особистості до себе, специфіку розуміння нею самої себе. Самооцінка є стрижнем цього процесу, показником індивідуального рівня його розвитку, його особистісним аспектом, органічно включеним до процесу самопізнання. Самооцінка дозволяє правильно оцінити свій духовний і фізичний стан, свої відносини із зовнішнім світом й іншими людьми. Самооцінка дозволяє правильно оцінити свій духовний і фізичний стан, свої відносини із зовнішнім світом та іншими людьми. Вона сприяє усвідомленню своїх сильних і слабких сторін, стимулює творче зростання. Ананьєв Б. Г. висловив думку, що самооцінка є найбільш складним і багатогранним компонентом самосвідомості, складним процесом опосередкованого пізнання себе, розгорненим у часі, пов'язаним із рухом від поодиноких, ситуативних образів через інтеграцію подібних ситуативних образів у цілісне утворення – поняття власного Я, безпосереднім виразом оцінки інших осіб, що беруть участь у розвитку особистості [7].

Самоконтроль є самокерованою поведінкою. Ступінь формування самоконтролю, управління самою собою у кожної людини неоднакова у різні вікові періоди життя, як і у різних людей, оскільки індивідуальні здібності до самопізнання і самооцінки надзвичайно розрізняються. Формування здібності до самоконтролю вимагає наявності вольового початку в поведінкових актах людини.

Як відомо, процес виховання багатогранний. Цей процес

ефективний у тому випадку, коли викликає у студентів необхідність до самовиховання й постійного самовдосконалення. «Виховання, що спонукає до самовиховання, – писав свого часу В. О. Сухомлинський, – це і є, я в цьому глибоко переконаний, сьогодення виховання. Вчити самовихованню набагато важче, ніж організувати недільний відпочинок» [8].

Самовдосконалення особистості пов'язано з удосконаленням психіки. Відомо, що самовиховання людини тісно пов'язано з процесом самопрограмування, але не зводиться до нього. Останнє є початковим етапом будь-якого самовдосконалення і його основним методом. Яку б мету не ставила перед собою людина, успіх у її досягненні, головним чином, залежить від того, наскільки ефективно здійснюється її самопрограмування, тобто наскільки міцно зконструйована програма, що підтримується особистісними та соціальними потребами, якою мірою враховується вплив зовнішнього середовища. Отже, самопізнання – одне з найскладніших і найважливіших завдань, оскільки воно зумовлює саморозвиток і самовдосконалення. Це спрямованість людини на пізнання своїх фізичних, духовних можливостей і якостей, свого місця серед інших людей.

Надзвичайно важливим на ранніх етапах професійного становлення є осмислення студентом технічного університету свого ціннісного простору, вміння побачити його зв'язок із цілями та завданнями обраної професії, а також залучення у спеціально

організовану роботу з розвитку своїх смислових орієнтирів. Наявність і усвідомлення значущої цілі, ідеї, смислу, тобто змістовного компонента професійної спрямованості – важлива умова формування духовності студента-майбутнього лідера машинобудівного профілю.

На основі вище зазначеного, можна зробити висновок, що процес підготовки фахівців в ТЗВО обов'язково припускає оволодіння духовними цінностями, які надалі осмислюються і стають життєвими принципами майбутніх лідерів машинобудівного профілю.

Список літератури: 1. Антонов А. И. Микросоциология семьи. М., 1992. 348 с. 2. Бодалев А. А. Психология личности. М. : МГУ, 1988. 180 с. 3. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика : учеб. М., СПб. : Питер, 2004. 299 с. 4. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного саамовдосконалення : теорія і практика : моногр. Х. : НТУ «ХП», 2009. 432 с. 5. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2004. 509 с. 6. Марков В. Н., Синягин Ю. В. Потенциал Личности. *Мир психологии*. 2000. № 1(21). С. 250-261. 7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у двох кн. К. : Либідь, 2004. 2006. Кн. 2 : Соціальна психологія: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія : підруч. для вищ. навч. закл. / [голов. ред. В. М. Куценко; ред. С. М. Каверіна]. К. : Либідь, 2006. 557. 8. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд., доп. М. :

Азбуковник, 2000. 940 с.

Bibliography (transliterated): 1. Antonov A. Y. Mykrosotsyolohyia semy. M., 1992. 348 s. 2. Bodalev A. A. Psykholohyia lychnosty. M. : MНU, 1988. 180 s. 3. Bordovskaia N. V., A. A. Rean Pedahohyka : ucheb. M., SPb. : Pyter, 2004. 299 s. 4. Ihnatiuk O. A. Formuvannia hotovnosti maibutnoho inzhenera do profesiinoho samovdoskonalennia : teoriia i praktyka : monohr. Kh. : NTU «KhPI», 2009. 432 s. 5. Ylyn E. P. Motyvatsyia y motyvy. SPb. : Pyter, 2004. 509 s. 6. Markov V. N., Yu. V. Syniahyn Potentsyal Lychnosty. Myr psykholohyy. 2000. № 1(21). S. 250-261. 7. Orban-Lembryk L. E. Sotsialna psykholohiia [Tekst] : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. : u dvokh kn. K. : Lybid, 2004-2006. Kn. 2 : Sotsialna psykholohiia: Sotsialna psykholohiia hrup. Prykladna sotsialna psykholohiia : pidruch. dlia vyshch. navch. zakl. / [holov. red. V. M. Kutsenko; red. S. M. Kaverina]. K. : Lybid, 2006. 557. 8. Ozhehov S. Y., Shvedova N. Iu. Tolkovyi slovar russkoho yazyka. 4-e yzd., dop. M. : Azbukovnyk, 2000. 940 s.

Гура Т. В., Кравцова Н. В, Конкін В. М.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ
ЛІДЕРІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ:
САМОПІЗНАВАЛЬНИЙ ТА
САМОРОЗВИВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

В статті визначено, що розвитку духовності у майбутніх лідерів машинобудівного профілю у процесі навчання в закладах

вищої освіти (ЗВО) може сприяти розвиток особистісних якостей: вольових, рефлексивних, усвідомлення своїх цілей і можливостей, освоєння навичок самопізнання і саморегуляції, розвиток самостійності. Формування духовності студентів технічних ЗВО безпосередньо залежить від тих смислів і цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності.

В статті доведено, що формування професійної свідомості студентів є підґрунтям для формування духовності студента-майбутнього лідера ТЗВО. Зроблений детальний аналіз самопізнання як спрямованості людини на пізнання своїх фізичних, духовних можливостей і якостей.

Особлива увага при формуванні духовності приділяється самооцінці, самосвідомості, самоконтролю, самовдосконаленню так як формування духовності вимагає наявності вольових якостей з боку студента-майбутнього лідера машинобудівного профілю.

В статті підкреслений зв'язок самовдосконалення особистості з її самовихованням, самопрограмуванням на успіх. Доведено, що самопізнання – одне з найскладніших і наважливіших завдань виховання духовності, оскільки воно зумовлює саморозвиток і самовдосконалення особистості студента - майбутнього лідера машинобудівного профілю.

Ключові слова: духовність, студент - майбутній лідер машинобудівного профілю, заклад вищої освіти, самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення, самопізнання.

FORMATION OF SPIRITUALITY IN STUDENTS-FUTURE
LEADERS OF MACHINE-BUILDING FIELD: SELF-KNOWLEDGE
AND SELF-DEVELOPING ASPECTS

It is stipulated in the article that the development of spirituality in future leaders of engineering in the process of studying in higher education institution (HEI) can contribute to the development of the following personal qualities: volitional, reflective, awareness of their goals and capabilities, skills of self-knowledge and self-regulation, and independence. The formation of the spirituality of students of technical higher education institution directly depends on the meanings and values that they find in their professional activities.

It is proved in the article that the formation of professional students' consciousness is the basis for the formation of the spirituality of the student-future leader of THEI. A detailed analysis of self-knowledge as a person's focus on knowledge of his physical, spiritual capabilities and qualities is made.

Particular attention in the formation of spirituality is paid to self-esteem, self-awareness, self-control, and self-improvement as the formation of spirituality requires the presence of strong-willed qualities of the student-future leader of the engineering field.

The connection of self-improvement of the individual with his

self-education, self-programming for success is emphasized. It is proved that self-knowledge is one of the most difficult and important tasks of spiritual education, as it determines the self-development and self-improvement of the student's personality - the future leader of the machine-building field.

Key words: spirituality, student - future leader of machine-building field, institution of higher education, self-education, self-development, self-improvement, self-knowledge.

Гура Т. В., Кравцова Н. В, Конкин В. М.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНОСТИ У СТУДЕНТОВ-БУДУЩИХ
ЛИДЕРОВ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ:
САМОПОЗНАТЕЛЬНЫЙ И САМОРАЗВИВАЮЩИЙ АСПЕКТЫ

В статье особое внимание уделено особенностям взаимодействия между военным руководителем и его подчиненными. Определены закономерности мотивационно-целевого взаимодействия командиров в проблемных межличностных ситуациях. Установлено, что основным психологическим механизмом, посредством которого осуществляется борьба мотивов, есть согласование их целей и интересов. Чаще это проявляется в тех ситуациях, где противоречие возникает между руководителем и подчиненным.

Доказано, что основной закономерностью эмоционального взаимодействия командиров в проблемной межличностной ситуации есть усиление регулятивной роли эмоций и переживаний в действиях офицеров.

Рассмотрены стратегии поведения военных руководителей в проблемных ситуациях, которые могут реализовываться через различные тактики.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, военный университет, тактика, стратегия, руководитель, подчиненный.

УДК 378

Грень Л. М., Курбанова Х. Ш.

м. Харків, Україна

**МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ
БАКАЛАВРІВ ХІМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА ЯКІСТЬ СВОЄЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Важливим завданням вищих закладів освіти, що здійснюють підготовку майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей, є надання якісних знань здобувачам освіти, а це, у свою чергу, потребує від професорсько-викладацького складу